

– *Hogyan jött létre egyáltalán a hágai lehetőség?*

Mondhatnám azt is, hogy több véletlen sajátos egymásra találása által – de ez így pontatlan. Az elmúlt év októberének végén Hágában nyílt a Szuezi Galériában egyéni kiállításom, plasztikus képekből, grafikákból, hologramokból, lézer fotókból, Tordai Csilla szervezésében, aki magyar programokat kiállításokat, filmbemutatókat, zenei eseményeket szervez Hollandiában. Ő vetette fel, hogy a magyar európai elnökségi bemutatkozás alkalmából időszerű lenne egy fényművészeti esemény megvalósítása. Nem véletlenül fényművészeti, de erről később. A Szuezi Galériabeli megnyitón – melyen levetítettük a Pannónia Stúdióban még a nyolcvanas évek elején készült lézeranimációs filmet és a lézer képi lehetőségeivel kapcsolatos kutatásaimra és előadásaimra épülő „Fényművész” című portré filmet, jelen volt Géczy Balázs a hágai Magyar Nagykövetség kultúrattaséja, aki az ötlet mellé állt, – s miután a Külügyminisztériumból néhányan látták a World Science Fórum alkalmából ill. a Kiscelli Múzeumban megvalósult lézerfény és hangjátékaimat – s élmény volt számukra, a kép összeállt – a Nagykövetség és a Külügyminisztérium egyaránt támogatta a bemutatót.

Meg kellett találni hozzá Hágán belül a megfelelő helyszínt. A Grote Kerket, ezt a város központjában elhelyezkedő, gyönyörű belsőtérrel rendelkező gótikus templomot javasoltam, amely most kultúrcentrum is. Elfogadták. Nem hallgathatom el: végig nagyvonalú hozzáállást tapasztaltam a Nagykövetség és Külügyminisztérium részéről. Ez különösen fontos egy olyan viszonylatban, amikor rendkívül szoros volt az idő – négy-öt hét alatt kellett elkészítenem munkatársaimmal egy olyan bemutatót, amelyre a felkészülés máskülönben 2-3 hónapot igényel. A külső szemlélő nem is sejti, hogy a koncepció kialakításán túl, mennyi aprómunka, szakmai fogás, töprengés van a háttérben...

– *Mi volt a koncepciód és ezt hogyan sikerült megvalósítani?*

Hágában, a Grote Kerkben, a Magyar Európai Unió Elnökség ünnepélyes megnyitása alkalmából bemutatott lézerfény és hangjáték három részből állt: Visszatérés – Tűzmadár – és Allegro. Egyaránt megjelenik bennük a jövő iránti nyitottság, az új vizuális lehetőségek kutatása és a hagyomány.

Sorsfordító időket élünk. Nem véletlenül adtam új könyvem címének: „Billenő idő”. Hogy merre billen, rajtunk is múlik. Néhány évtized óta az egyik alapkérdéssé vált a tradíció és az innováció viszonya, de az előjel megfordult. Magyarságunk, sokszínű európai identitásunk megtartásához, megerősítéséhez és a megújuláshoz nélkülözhetlenné vált az elfogadható tradíciók felmutatása és az építés. Ma ehhez ugyanolyan bátorság kell, mint a század elején a megkövesült bálványok ledöntéséhez.

Azok a palmettás motívumok, amelyek az „Allegro”-ban felszabadultan és játékosan megjelennek több, mint ezeréves – formavilágában már akkor is érett – magyar hagyomány hordozói. Rondószerű, változatos formavariánsokban való visszatérésük a keletkező látvány alaphangulatát teremti meg. Az Allegro zenéjét Dubrovay László komponálta, kitűnő alapelethez teremtve ezzel. A tarsolylemez motívumok szembesítése a csúcstechnológiákra épülő eszközökkel, lézer szkennerekkel, frekvencia variációval, „futtatásokkal”, térformákká alakítással mutatja, hogy a távoli utak találkozási pontja milyen termékenyítően hathat kreativitásunkra. A látvány gerince ebben a részben az általunk

– a Groholy Tibor által vezetett GTLaser Stúdióban – kifejlesztett kaleidoszkóp lézer képi lehetőségeire épült. A hágai bemutató sok tanulsággal is járt. Ez egy kísérleti műfaj, melyet évtizedek alatt alakítottam ki, s folyamatosan formálom, paralel több fénykörnyezet variáns született, ezen belül pillanatnyilag úgy látom a kaleidoszkóp lézer lehetőségei az intimebb terekben érvényesülnek igazán.

– *Hogyan fogadták?*

A bemutató zártkörű volt, de azok félelme, hogy akkor kik látják a bemutatót, felesleges volt, mert hatalmas volt az érdeklődés, mintegy 400 ember jelent meg a Grote Kerkben. Főként diplomaták, számos nagykövet, attasék, vezető üzletemberek és tisztviselők. Szesztai Dávid diplomata vezényelte le, Sümeghy Gyula Magyarország hágai nagykövete nyitotta meg az eseményt, ezt követően Németh Zsolt parlamenti államtitkár a magyar uniós elnökség feladatait taglalta röviden, bemutatott engem, majd őt követte Kas Oosterhuis a kitűnő holland építész, aki az innováció fontosságáról beszélt, magyar Nobel díjasokról, a fényművészet magyar őseiről, Moholy Nagyról, Kepesről, majd bemutatott engem lelkesen és tájékozottan, de hogy mit mondott, arcpirulás nélkül nem idézhetem, így ezt mellőzöm.

A higgadt urakból és hölgyekből álló közönség volt, hogy a lézer fény- és hangjáték közben is tapsolt, s a játék végén az előadást komoly elismeréssel fogadta. Nagyon jó volt a helyszíni visszhang, különösen az a kontraszt tetszett sokaknak, ami a csúcstechnológiák által teremtett vizuális lehetőségek és a hajdani formavilág szembesítéséből fakadt. Néhányan megjegyezték, hogy a bemutatót megelőzően soha nem gondoltak arra, hogy a lézerrel ilyen jellegű élmények, lelki folyamatok is kelthetők. A folytatás többszálú lehet, de erről egyelőre nem szeretnék beszélni.

– *Merre tovább saját munkásságodban?*

Fényművészettel kapcsolatos utam olyan, mint egy spirál. Néhány probléma más és más rálátásban vissza-visszatér. Amikor 1979-ben kialakítottam/rádöbbsentem a szuperpozíciós módszerre, mint a lézer egyik jellemző fénytulajdonságát felhasználó új képi transzformációs eljárásra, az akkor általam leggyakrabban létrehozott formák rímelték a festészetemben a hatvanas években használt organikus formavilágra. Ezek a képek a természet rejtett arcát, a sejtek és kristályok világát idézték érzékeny formák és tónusok gazdag variációjában. Számos merőben új lehetőség kibontását hordozták magukban. Az utolsó 10-15 évben a fényperformanszok kialakításában sokat használtam a lézer-szkennereket, melyek számomra a vonalas rajz megújítását hozták és egyben a szembesítést a kezdetekkel, az elementárisan egyszerűvel: a vonallal, az ősidőkkel, a sziklarajzokkal.

Utamon most megint a képi lehetőségeket kibontó spirálnak olyan pontjára jutottam, ahol váratlan rálátások tárulnak fel új vizuális tájakra. Képileg a szuperpozíciós képek és a szkennerek különös találkozását rejtik magukban a kaleidoszkóp lézeres megoldások, melyekben ismét megjelenik a tónus, a finom, lágy forma és színátmenet. Kibontásuk a közeljövőre vár. Csak megjegyzem ezek nem import áruk – azok is kitűnőek lehetnek – hanem belső fejlesztések, hazai keletkezésűek, s abból a közös munkából fakadnak, melyek pl. mérnökök-informatikusok-művészek által hazai stúdiókban folynak. Ezeknek részeredménye a Hágában bemutatott „Allegro” is.

– *Merre tovább magyar fényművészet illetve Kepes Társaság?*

Még határozottabban tudatosítanunk kell, hogy a fényművészetnek sajátos magyar múltja van, melynek úttörője a Bauhausban Moholy Nagy László, majd Kepes György, aki az Egyesült Államokban a New Bauhaus fénytagozatát vezette, később Cambridge-ben az MIT-in létrehozta az első olyan kutató intézetet, mely interdiszciplináris alapon művészek-tudósok együttműködésére épül. A hetvenes években a KFKI-ban Dr. Kroó Norberttel elkezdett kutatásaimat azáltal, hogy MIT/CAVS tagjává választottak, itt folytathattam. Korántsem véletlen, hogy az első nemzetközi fényszimpóziumokat Magyarországon rendeztük meg. A folyamat máig tart. Ennek a folyamatnak a része a Kepes Társaság munkája is. Nemzetközi viszonylatban kiemelkedő fényműhely alakult itt ki, olyan neves képzőművészekből, mint Bolygó Bálint (Anglia), Michael Bleyenberg (Németország), Bortnyik Éva-Tubák Csaba (Ausztria), Carlo Bernardini (Itália), Waltraut Cooper (Ausztria), Dieter Yung (Németország), Frithioff Johansen (Dánia), Dianne Haris (Anglia), Haris László, Kuchta Klára (Svájc), Esa Laurema + (Finnország), Lonovics László, Lux Antal (Németország), Antti Maasalo (Finnország), Mattis-Teutsch Waldemár (Románia), Mengyán András, Pócsy Ferenc, John Powell (USA), Seth Riskin (USA), Zielinski Tibor és jómagam.

Amikor 1993-ban az első fényszimpóziumot megvalósítottam, kezdeményezésem egyik alapvető célja az volt, hogy az új médiumok lehetőségein belül a fényművészet számára nemzetközi fórumot és publicitást hozunk létre, s felhívjuk a figyelmet arra, hogy kultúránkban a fényművészetnek kiemelkedő hagyományai vannak. A fényszimpóziumok mára komoly nemzetközi figyelmet keltettek, s vonzáskörük túlterjed földrészünk határain. A több mint másfél évtized alatt komoly szellemi kapcsolatokat építettünk ki: az MIT-től (Massachusetts Institute of Technology, Cambridge), az ICI-ig (Intercommunication Center, Tokió). Ezeknek a szellemi kapcsolatoknak a jegyében nyílik ez év májusának végén a Budapest Galériában a Kepes Társaságnak kiállítása. Hadd említsek ezzel kapcsolatban egy sajátos ellentmondást: Németországban, Unában, szintén az Európai Kulturális Főváros keretében – a múlt évben rendezték meg az "I. Biennale of International Light Art"-ot. Az első ilyen jellegű nemzetközi eseményként hirdették, komoly propagandával – meglepte őket kezdeményezésünk majdnem két évtizedes múltja. Nehezen mondhatom, hogy örültek neki. Tágult szemmel néztek ránk, amiben valami ilyesmi volt: ott a pusztában?

Örömmel jelezhetem, hogy reális esély van arra, hogy komoly továbblépés történjen a Kepes Múzeum valamint egy új Fényművészeti Múzeum létrehozásában, hiszen egy Európai Unió pályázaton elnyert támogatás 500 millió forintot biztosít erre a célra. Erről az elmúlt évben Egerben Habis László polgármester úr, Kaczary István és Offenbacher Ferenc tartott sajtótájékoztatót.

A megújított Kepes Múzeum, a Fényművészeti Múzeum, szimpóziumaink és kiadványaink segítségével áttekinthetőbbé kívánjuk tenni azt a folyamatot, amelyben a művészek meghódítják és humanizálják az opto-elektronikai eszközöket: a lézert, a holográfiát, a száloptikát, a szkennereket vezérlő-elektronikákat stb. Segítséget szeretnénk nyújtani a folyamatba való bekapcsolódáshoz is. Ezért szívesen rendezünk egyetemeken és főiskolákon e témából ún. "Kepes-napokat", előadásokat és munka bemutatót. A társaság tevékenységével új kristályosodási fonal jött létre a nemzetközi fényművészet számára. Ahogy ez az eltelt csaknem két évtized alatt bebizonyosodott, s többen megfogalmazták: ezzel a tevékenységünkkel úttörő szerepet vállaltunk.